

KATEDRA POMOČNÝCH
VED HISTORICKÝCH
A ARCHIVNICTVÍ

DĚJEPISNÁ OLYMPIÁDA
54. ročník – 2024/2025

Okresní kolo – zadání I. kategorie

body celkem

Jméno a příjmení:

Tematické zaměření ročníku: **„Ve středu zájmu člověk aneb Péče o duši a tělo od osvícenství po španělskou chřipku (1740-1920)“.**

Důležité upozornění – u každé otázky je rámeček, který uvádí maximální počet bodů za otázku, do prázdného políčka se pak doplní získaný počet bodů. Celkem je možné získat **80 bodů**.

Úkol č. 1

Přečti si úryvek kroniky rodiny Šebestových z Klatov o neúrodě a hladu v letech 1769-1771. Poté odpověz na otázky.

„Roku 1769. tak hrozné deště byly, že jich od čtyř set let nebylo, a protože cokoliv zaseto, to do jara vyhynulo, takže do žní ani semena na polích nevostaly. Pšenice stála dvanáct zlatých, ječmen vosum zlatých, hrách se prodával za šestnáct zlatých, voves za čtyři zlatý. Však přece toho všeho nedostatek byl, tři žejdlíky bílý mouky za jedenáct krejcarů, prostřední ječná mouka za sedum krejcarů tři žejdlíky, hrachu žejdlík za pět krejcarů. V předešlém roce, ačkoliv drobet pšenice bylo, všecko se do Bavor vyvezlo, neb v Bavořích a říši předtím ještě mnohem větší škody byly než v Čechách.

A přišel rok 1771, ve žních nepřestali lidi hladem umírat neb se žita zase ztratila, strych za sedum zlatých byl, ječmen za pět zlatých, pšenice za šest zlatých, hrách dokonce vůbec žádný nebyl, a proto za vosum zlatých po žních strych byl. Z tý neúrody hrozný strach pošel všemožným lidem neb neměli tu zimu čím zasít. Císař všemožně prostředky dělal s dovážením obilí z Uher do Čech, však tu drahotu zamezit nemohl.“

- Co bylo dle textu příčinou neúrody v roce 1769? _____
- Jak říkáme dějinné události, kdy lidé umírají kvůli nedostatku potravin?

- O kterých dvou jednotkách peněžních měny se v textu píše?
_____, _____
- V textu vyhledej dvě jednotky objemové míry.
_____, _____
- Součástí kterého (dnešního) státu je země, do níž byla vyvezena pšenice z Čech? _____
- Napiš jméno císaře, o němž text mluví. _____
- V textu se mluví o zemi, ze které nechal císař dovézt obilí do Čech, aby zmírnil hladomor. Prozkoumej mapu a z nabídky vypiš 3 současné státy, které se nacházejí na území uvedeného tehdejšího státu.

Nabídka: Německo, Itálie, Slovensko, Rumunsko, Švýcarsko, Maďarsko

Úkol č. 2

V polovině 19. století se zásluhou jedné ženy ustavilo moderní ošetrovatelství jako nedílná součást péče o nemocné a zraněné. Ošetrovatelská péče, tak jak ji tato žena zavedla, spočívala ve využívání kombinace lékařských postupů, hygienických opatření, správné výživy a péče o duševní stav pacientů.

Na základě svých poznatků z doporučené literatury urči, zda jsou uvedená tvrzení o ní pravdivá či nikoliv.

- a) Zakladatelka moderního ošetrovatelství pocházela z anglického šlechtického rodu a jmenovala se Bertha von Suttner. ANO / NE
- b) Její první „ostrou“ misí byla služba ve vojenské nemocnici na Apeninském poloostrově. ANO / NE
- c) Mezi hlavní příčiny vysoké úmrtnosti pacientů ve vojenské nemocnici, kde působila, patřily nemoci ze zanedbaných hygienických podmínek a špatné stravy pacientů. ANO / NE
- d) Jejím prvním opatřením po příchodu do nemocnice bylo založení nemocniční kuchyně, která zajišťovala nemocným jedno jídlo denně. ANO / NE
- e) Britští armádní lékaři ihned podpořili opatření, které v nemocnici zavedla. ANO / NE
- f) Díky jejím opatřením se v průběhu 6 měsíců snížila úmrtnost v nemocnici zhruba o 20 %. ANO / NE
- g) Nechala v nemocnici také zřídit knihovnu pro pacienty. ANO / NE
- h) Po návratu ze své mise sepsala příručku o ošetrovatelství, která byla vydána i česky v 70. letech 19. stol. ANO / NE
- ch) Je považována také za zakladatelku zdravotnické statistiky, vymyslela např. koláčové grafy. ANO / NE
- i) Pro svou vytrvalou péči o pacienty a služby trvající až do pozdních nočních hodin získala přezdívku „Dáma s lampou“. ANO / NE

10	
----	--

Úkol č. 3

V následujícím textu doplň do prázdných míst správnou odpověď z nabídky.

Jan _____ (Abraham – Evangelista – Křtitel) Purkyně vystudoval lékařskou fakultu v Praze. Jedním z důležitých zdrojů jeho vědeckého poznání byla pozorování a pokusy na sobě samém, zabýval se např. problematikou závratí

a rovnovážným ústrojím člověka. V roce 1823 byl jmenován profesorem patologie v _____ (Bratislavě – Paříži – Vratislavi), od roku 1850 se stal profesorem fyziologie na univerzitě v Praze, kde pak přednášel _____ (česky – latinsky – německy). Stal se významnou postavou v obrozeneckých kruzích, byl např. mecenášem české spisovatelky _____ (Boženy Němcové – Elišky Kutnohorské – Emy Destinové). Založil také časopisy *Živa* a *Časopis českých _____* (biologů – lékařů – vědců), které vycházejí dodnes.

5	
---	--

Úkol č. 4

Jednou z důležitých organizací v nové Československé republice byla i významná tělocvičná organizace. Její členové pořádali společná shromáždění a cvičení (obraz jejich praporu snad napoví).

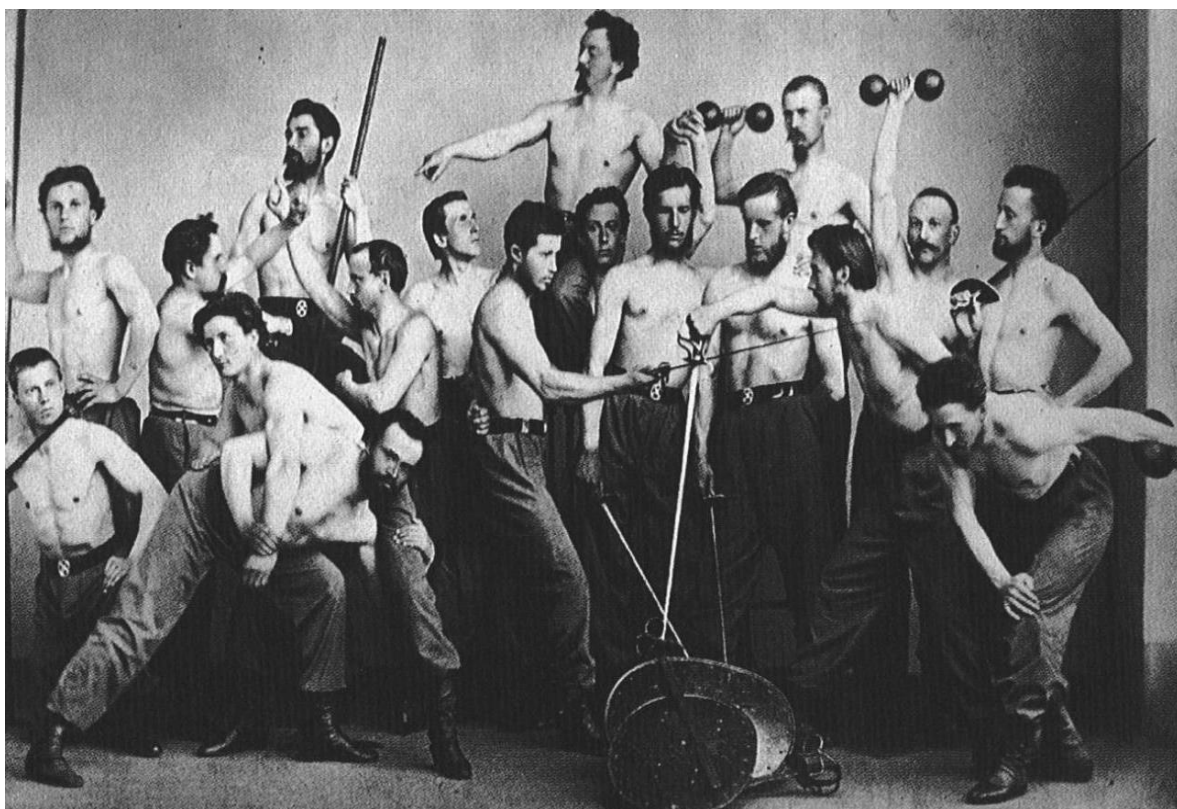
Vyber (podtrhni či zakroužkuj) správnou možnost:

- Jak se tato organizace nazývala?
Klub českých turistů – Sokol – Orel – Junák
- Kdy a kde byla založena?
v roce 1818 v Brně – v roce 1862 v Praze – v roce 1899 v Plzni – v roce 1907 v Sokolově
- Kteří dva muži stáli u jejího založení?
František Palacký a František Ladislav Rieger – Josef Kajetán Tyl a František Škroup – Jindřich Fügner a Miroslav Tyrš – Emil Holub a Vojtěch Náprstek
- Kterým termínem se označují jejich slavnostní shromáždění?
slet – pořadová cvičení – spartakiáda – hody
- Činnost tohoto spolku se ale neomezovala pouze na sport a tělovýchovu. Do které další činnosti se také nejvíce aktivně zapojoval?
vědecký výzkum – řemeslná výroba – pořádání kulturních akcí – chov domácích zvířat

U dalších otázek doplň odpověď.

- f) Příslušníci této organizace prosluli také coby tvůrci mnohých úderných hesel, jimiž podporovali ducha svého spolku. Jedno z takových hesel se dostalo i na jejich prapor. Jak znělo toto heslo? _____
- g) Členové této organizace se nevěnovali pouze tělocviku, tedy atletickým či gymnastickým cvičením, nýbrž i dalším disciplínám, které měly přispět k tělesné (ale i bojové) zdatnosti cvičenců. Na následujícím obrázku urči (podle vyobrazeného náčiní) pět disciplín, jimž se podle svědectví obrázku věnovali.

(Drobná nápověda: dlouhý předmět, které drží v ruce muž v levé části obrazu, není tyč ani oštěp, nýbrž cosi mnohem nebezpečnějšího.)

Řešení:

Úkol č. 5

Přečtěte si nejprve ukázkou z pera českého lékaře Dr. Jana Hraše z roku 1910 o péči o choromyslné.

Teprve na počátku 18. století, když vliv středověku byl překonán, prokrestilo si zase dráhu poznání, že choromyslnost není ani trestem za spáchané hříchy, ani dílem d'ábla, nýbrž výslednicí choroby mozku, která zničila nejkrásnější schopnost duše lidské, volnou disposici vůle, a že projevy a skutky choromyslných nejsou ničím jiným, než plodem jejich zmatené hlavy.

Z těchto jedině správných poznatků nevyzískala mnoho vlastní péče o choromyslné. Oni byli sice vyproštěni ze žalářův a ze soužití se zločinci, ale společnost cítila i na dále potřebu, aby se chránila před jejich jednáním v opatřeních, nelišících se ani zevnějškem ani vnitřkem od ústavů kárných. Ponuré, vysokou zdí a zamřížovanými okny opatřené budovy, s malými dvorky uvnitř, byly příznačnými pro ústavy toho druhu...

Předeslané úvahy bylo potřebí k objasnění stavebních detailů a interieurů z ústavu bohnického, uveřejněných v dnešním čísle.

Ústav, určený prozatím k opatření 1600 nemocných, rozpadá se v část hlavní a dvě dependence: kolonii a pensionát, který teprve v příštím roce bude postaven. Pro staveniště zabrána plocha 70 hektarů.

Část hlavní postavena jest na dvě rovnoběžné a dvě úhlopříčné silnice a na kolmou střední osu, protínající úhel úhlopříčných silnic. V kolmé ose umístěny jsou budovy, sloužící administrativě: v předu administrační budova, za ní zábavní místnost a kostel, které budou teprve roku příštího stavěny, za kostelem kuchyně, dále prádelna a elektrárna, ústřední kotelna, desinfekční stanice a dílny...

Pavillon pro nemocné, celkem 22, seskupeny jsou v ladném celku podél úhlopříčných a zadní rovnoběžné silnice. ... Mezi jednotlivými pavillonými nemocničními jsou jednak hotovy, jednak projektovány laťovým plotem ohrazené zahrádky pro nemocné a park, které ráz villegiatury celého ústavu ladně doplní.

Z následujících tvrzení vyber 8, která na základě článku a obrázku platí.

- a) Lidé dříve považovali duševní choroby za projev působení zlých sil.
- b) Duševně nemocní byli až do 18. století běžně zavíráni do vězení.
- c) Po zjištění, že duševní choroby jsou způsobeny nemocí mozku, se péče o nemocné brzy výrazně zlepšila.
- d) První ústavy pro choromyslné se příliš nelišily od vězení.
- e) Společnost se duševně nemocných nijak zásadně nestraničila.
- f) Článek pojednává o výstavbě ústavu pro choromyslné v brněnských Černovicích.
- g) Představovaný ústav pro choromyslné se od původních ústavů z 18. stol. příliš nelišil.
- h) Šlo spíše o menší ústav.
- ch) Představovaný ústav byl výsledkem důkladného architektonického plánování.
- i) Ústav byl plánován jako do značné míry soběstačný komplex.
- j) Výrazné místo dostala v projektu zeleň.
- k) Při plánování komplexu se myslelo i na duchovní potřeby a zábavu pacientů.
- l) V době psaní článku nebyl komplex celého ústavu ještě zcela dokončen.

Správná tvrzení:

Úkol č. 6

8	
---	--

V této otázce se budeme zabývat slavnou českou lékařkou a fungováním lékařské fakulty v Praze na počátku 20. století. Prostuduj nejprve výstřižek z novin, vysokoškolský index (slouží k zápisu hodnocení zkoušek), také si prohlédni vysokoškolský diplom. Poté splň jednotlivé úkoly.

Slečna Anna Honzáková byla dne 18. března r.1902 promovována na doktora veškerého lékařství. Po slečnách doktorkách Baborové a Fabianové, jež dosáhly na české universitě gradu doktora filosofie, přistoupila dne 18. března slečna Anna Honzáková k úřadujícímu rektoru Karlo-Ferdinandské Almae matris, aby jako první dáma požádala o dovolení k promoci na doktora lékařství na základě vykonaných přísných zkoušek doktorských theoretického i praktického rázu. Brzy na to prohlásil promotor prof. dr. Kabrhel »medicinae universae doctorem Te creo, creatamque renuntio«. Slečna Anna Honzáková, jež patří k první české generaci po studiích na gymnasiu Minervy maturitu složivší, vykonala svá theoretická studia i praktická cvičení v sálech anatomických i při loži nemocného jako hospitantka dílem české, dílem německé fakulty medicinské v Praze, podporována právě tak vlastní vytrvalostí, nelekající se nejisté budoucnosti, provisorním stavem medicinského studia žen nezajištěné, tak i přízní některých profesorů fakulty lékařské. Namahavé studium, vyžadující tolik obětavosti a tolik sebezapření, dovršila slečna doktorka slavnostním aktem promočním, jenž byl všem stoupcům vysokého ženského studia novou radostnou etappou; i nastupuje náš první ženský doktor lékařství novou činnost přinášející tolik dobrodiní i tichého hrdinství.

Studující lékařství
Sl. Honzáková

vykonal zkoušku:

Ze zoologie *vyřešeno 11/5 1896*

Z botaniky *vyřešeno*

Z mineralogie *vyřešeno 18/11 1896*

Prakt. I. rigorosa z anatomie
vyřešeno dostatečně 13/2 1901

Prakt. I. rigorosa z fyziologie
vyřešeno 11/2 1901

A. Odpověz na otázky. Odpovědi vycházejí z příložených pramenů.

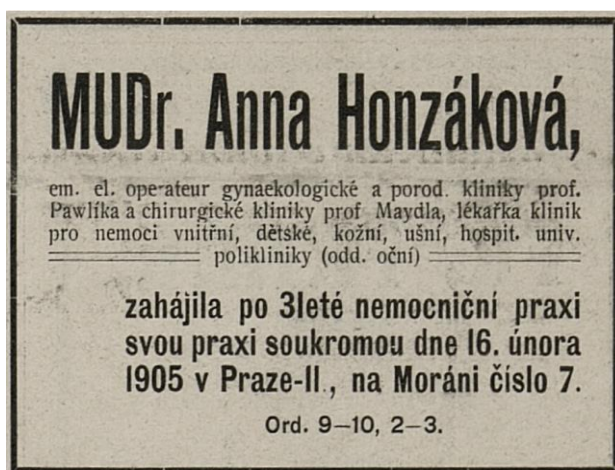
- Jak se jmenuje (celým jménem) lékařka, o které se v textech píše?

- Jak se jmenovala škola, pojmenovaná po římské bohyni moudrosti, kterou tato lékařka studovala před nástupem na vysokou školu? _____
- Jaký název tehdy nesla současná Univerzita Karlova? (informaci najdeš v novinovém článku) _____
- V čem bylo udělení doktorského diplomu této lékařce unikátní?

- Kdo byl v dané době hlavou našeho státu? (Napiš celé jméno v české podobě. Latinskou variantu jména panovníka najdeš na diplomu)

- f) Jaké bylo nejčastější hodnocení této lékařky během vysokoškolských zkoušek? _____
- g) Z kterého předmětu dostala nejhorší známku? _____

B. Nyní si prohlédni další přiložené prameny (fotografie z doby studia z roku 1899 a novinovou reklamu) a odpověz ANO-NE na otázky níže (vycházej ze všech přiložených pramenů).

- a) Námí sledovaná osobnost byla v pořadí třetí ženou, která vystudovala lékařství na některé z našich univerzit. ANO / NE
- b) Pražská univerzita byla rozdělena na dvě části podle vyučovacích jazyků. ANO / NE
- c) Všichni profesori lékařské fakulty byli přesvědčeni o tom, že se může žena stát lékařkou. ANO / NE
- d) Během předávání doktorského titulu se mluvilo latinsky. ANO / NE
- e) V rámci studia vykonala zkoušku prokazující znalost bylin. ANO / NE
- f) Podle svědectví fotografie byla k praktickým úkonům studia, jako je pitva či operace, připuštěna až po roce 1900. ANO / NE
- g) Námí sledovaná lékařka studovala předmět, který zkoumá chemické a fyzikální vlastnosti nerostů. ANO / NE
- h) Na hodiny musela docházet soukromě, aby se během výuky nepotkala s mužskými studenty. ANO / NE
- i) Ani po konci studia neměla námí sledovaná lékařka vyhráno, protože nedostala povolení k otevření soukromé ordinace. ANO / NE
- j) Soukromou ordinaci si otevřela na venkově, kde nebyla tolik na očích úřadům. ANO / NE
- k) Rakouské úřady jí odmítly dát souhlas k otevření soukromé praxe, takže na její otevření musela počkat až do vzniku Československa. ANO / NE

C. K definici vyhledej v textu prvního novinového článku pojem.

- a) Slavnostní obřad s udílením vysokoškolských titulů: _____
- b) Nejvyšší představitel vysoké školy: _____
- c) Název funkce vysokoškolského pedagoga, který řídí ceremoniál předávání diplomu: _____

D. Odpověz ANO-NE. Tyto otázky ověří tvůj přehled o dané době.

- a) Období, kdy námi sledovaná lékařka studovala, označujeme jako první republika. ANO / NE
- b) Její studium probíhalo během první světové války. ANO / NE
- c) České království bylo v té době součástí Rakouska-Uherska. ANO / NE
- d) V době svých studií se teoreticky mohla na pražské univerzitě setkat s Tomášem G. Masarykem. ANO / NE

25	
----	--

Úkol č. 7

Žena z minulé otázky byla průkopnicí, která se navzdory nepříznivým podmínkám prosadila díky své vytrvalosti a pílí. Pojdme se podívat na situaci jejích následovnic v dalších desetiletích 20. a 21. století. Prostuduj přiložené statistiky a na základě nich odpověz na otázky.

Počet vysokoškolaček po roce 1918 prudce stoupal. Například během akademického roku 1929/1930 studovalo na české univerzitě více než devět set mediček. Přesto se tato skutečnost neprojevila při jejich uplatnění na akademických postech. Proto se řada absolventek rozhodla dát přednost sňatku z rozumu před kariérou. I tak to byly především mladé lékařky, které se v porovnání s akademičkami ostatních oborů lépe uplatnily v novém československém státě. A zatímco během hospodářské krize v letech 1929–1933 byly ženy pokládány za konkurenci v získávání pracovního uplatnění, posléze si společnost začala na ženy na místech dříve vyhrazených zásadně mužům přivykat.

Z dochovaných statistik vyplývá: do roku 1939 absolvovalo studium na UK okolo 1 200 lékařek; v letech 1909–1939 působilo na Lékařské fakultě UK z celkového počtu 1 126 asistentů 163 žen (zhruba 14%). Akademický post byl pro lékařky vrcholem jejich odborného postupu; do roku 1936 se v českých zemích habilitovaly pouze dvě lékařky, obě v oboru dermatovenerologie: v roce 1932 Vlasta Řihová-Knappová, rok nato Olga Valentová-Denigerová.

A jaká je situace dnes? V roce 2021 absolvovalo magisterské studium na všech pěti lékařských fakultách Univerzity Karlovy celkem 1 303 mladých lékařů, z toho bylo 801 žen (61%) a 502 mužů (39%):

- a) V období tzv. První republiky studovalo lékařství více žen než v období Rakouska-Uherska. ANO / NE
- b) V období tzv. první republiky se už vysokoškolsky vzdělané ženy téměř nemusely potýkat s předsudky společnosti. ANO / NE
- c) V období před druhou světovou válkou už bylo možné, aby žena působila na univerzitě jako vědkyně. ANO / NE
- d) V současnosti studuje lékařství na Univerzitě Karlově více žen než mužů. ANO-NE

4	
---	--

Úkol č. 8

S péčí o tělo i ducha souviselo v 19. století i obnovení jedné starověké tradice. Dobový plakát ti napoví, o kterou jde. Plakát prozkoumej a odpověz na jednotlivé otázky.

- a) Jak tuto událost nazýváme? _____
- b) Ve kterém státě se událost odehrála? _____
- c) Kolik let uběhlo mezi vznikem této události ve starověku a její obnovenou novověkou premiérou? (Nápovědu najdeš na jednom z obrázků).

- d) Na obrázku vidíš medaili. Jedná se o portrét vládce bohů. Který bůh (vzhledem k tomu, kde se událost konala) je na medaili?

4	
---	--

Úkol č. 9

A ještě jednou se podíváme na téma sportu. V roce 1919 se odehrála sportovní událost, která se v českém prostředí běžně označuje jako Pershingova olympiáda (J. J. Pershing byl generálem armády USA), i když se o olympiádu v pravém smyslu nejednalo. Prozkoumej přiložené obrázky, využij své znalosti z dějepisných učebnic, a z nabídky vyber právě dvě platná tvrzení.

- a) Jednalo se o sportovní hry organizované koalicí států, které vyhrály první světovou válku. Mezi sebou soutěžili pouze zástupci těchto států.
- b) Událost uspořádalo pacifistické hnutí.
- c) Sportovní akce byla organizována koalicí států, které vyhrály první světovou válku. Tuto koalici označujeme jako Ústřední mocnosti.
- d) Důležitou roli při organizaci hrála armáda.

2	
---	--

Rozřazovací otázka

Pokus se vytvořit správné trojice osoba – místo – věc.

Osoby: Anna Honzáková – Florence Nightingale – J. E. Purkyně – Louis Pasteur – Robert Koch – Sigmund Freud.

Místa: Berlín – Krym – Morava – Paříž – Praha – Vratislav.

Věci: bakteriologie – hygiena – mléko – psychologie – srdce a mozek – zákaz studia medicíny.

Osoby

Místa

Věci

_____	-	_____	-	_____
_____	-	_____	-	_____
_____	-	_____	-	_____
_____	-	_____	-	_____
_____	-	_____	-	_____
_____	-	_____	-	_____
_____	-	_____	-	_____